

Dilqəm
ƏHMƏD

əvvəli ötən sayımızda

"Bunu ərz etməliyəm ki, 5-ci Qafqaz firqəsi ana vətənin ərazilərini qurtarmaq və geri almaq üçün Azərbaycanda olduğu qədər çətinliyə, qanlı və ələmliliklərə uğramamışdı. Həm din, həm də soydaşlarını qurtarmaq üçün mənsub olduğu millətin və ordunun qəhrəmanlıq dastanını yerə vurmaq üçün zabıt və sırası əsgərlərimiz böyük bir fədakarlıqla çalışmış, qiymətli qanlarını axıtmış və qorxmadan əziz canlarını da fəda etmişdilər. İstiqlalına aşiq Anadolu türkü nəhayət qonşu və qardaş millətin istiqlalını da çətin mücahidlərlə təmin edərək azərbaycanlıların əlinə təhvil vermişdi. Bakısız Azərbaycan başsız bədən idi. Onsuz bir işə yaramazdı. Odur ki, Azərbaycan Cümhuriyyətini və istiqlalını mütləq Bakı tamamlayacaqdı. 5-ci Qafqaz firqəsi onu əldə etmək üçün avqustun sonlarında günlərlə üz-üzə düşmənlə döyüş və mücahidə etdi. Ancaq təəssüf ki, Bakının alınması 39 günə qədər gecikdi. Artıq bu da bu dəfə mütləq Osmanlı silahları ilə alınacaqdı".

Bu qeyd maraqlıdır ki, döyüşlərin getdiyi vaxt İstanbulda olan Azərbaycan Milli Şurasının rəisi Məhəmmədəmin Rəsulzadə tərəfindən hökumətə göndərilən teleqramda da əksini tapıb: "Neyin bahasına olursa-olsun, Bakı tezliklə tutulmalıdır. Biz hamını baş vermiş fakt qarşısında qoymalıyıq. Bakıya doğru hərəkət mütləq Azərbaycan naminə olmalıdır, onu Azərbaycan hökuməti tutmalıdır. Əgər Bakı alınmasa, hər şey bitdi. Xudahafiz, Azərbaycan!"

Rəsulzadə "Azərbaycan Cümhuriyyəti" əsərində də Rüşdü bəyin qeydinin eynisini yazıb: "... Bizə müraciət edən qəzetçilərə: "Bakısız Azərbaycan—başsız bədən!"—demişdik".

M.Rəsulzadə 1923-cü ildə İstanbulda nəşr etdiyi bu əsərində Osmanlı ordusunun Azərbaycan xalqında yaratdığı əks-sədanı bu şəkildə ifadə edib: "Nuri paşa ilə bərabər məyyətinə bulunan bir kaç zabiti—İran və Qarabağ təriqlə Gəncəyə varid olmuşlardı. O zaman müdhiş anarşiyaya məruz, digər tərəfdən də bolşevik təcavüzü ilə təhdid olunan Gəncə Nuri paşanı göydən enmiş xilaskar bir mələk kimi tələqqi etmişdi. Xalqın kəndisinə yaptığı istiqbal Gəncə tarixində görülməmişdir".

Rəsulzadənin, Osmanlı zabitlərinin Azərbaycan xalqında Türkiyəyə olan rəğbəti ilə bağlı yazdıqları qarşılıqsız deyildi. Eyni şəkildə Osmanlı dövləti ən ali şəkildə müstəqilliyini yeni elan etmiş Azərbaycan Cümhuriyyətinə xoş münasibətdə idi. İstanbulla göndərilən Azərbaycan Heyəti-Mürəxxəsəsinin rəisi M.Rəsul-

zadə 1918-ci il iyulun 6-da hökumətə göndərdiyi raportunda Osmanlı sultanının onlara söylədiyi fikirlərə yer verib:

"Hür və sevimli Azərbaycanımızın mürəssilləri tərəfindən təbrik edildiyimi həyatımın məsud bir vəqəsi olaraq tələqqi edərəm. Əsarətdən xilas olmuş bu yeni türk və müsəlman hökumətinin təmini-hürriyyət və istiqlal hökumətimin ən müqəddəs vəzifəsini təşkil edir. Azərbaycanın kəsb-i-həyat və qüvvət edərək bərabərlikdə ümumi düşmənlərimizə qalib gələcəyimizi ümid elərəm. Salamımın azərbaycanlı qardaşlarımıza təbliğini arzu edərəm".

Bunun üzərinə təzim edərək çıkmış və qapıdan çıxarkən zati-şahanənin Ənvər paşa həzrətlərinə təqrib edərək: "Bu dəqiqələr ömrümün ən səid dəqiqələridir" buyurduqlarını eşitməklə köksümüz sevinclərlə dolub daşmışdı".

Sultan kimi Qafqaz İslam Ordusunun komandanı Nuri paşa illər sonra Azərbaycana olan sevgisini belə ifadə edib: "Qardaşımın şəhid olması qəlbimi nə qədər yandırdısa, Azərbaycanın istilası qəlbimi ondan da çox yandırdı. Qarda-

27 sentyabr 2020-ci ildə başlayan II Qarabağ müharibəsi noyabr ayının 10-da elan edilən bəyannamə nəticəsində Azərbaycanın qələbəsi ilə bitdi. Ermənistanın 27 sentyabr, saat 06:00 radələrində həyata keçirdiyi hücumun qarşısını almaq məqsədilə bütün istiqamətlərdə cavab verən Azərbaycan ordusu bununla da Böyük Vətən Müharibəsini başlatmış oldu. Sonrakı dövrlərdə adının "Dəmir yumruq" olduğu bilinən əməliyyat nəticəsində Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərinin böyük qismi azad edildi, 10 dekabrda Bakıda hərbi parad keçirildi

şım bir fani idi. Faqət Azərbaycandakı türklük əbədi idi. Kaş öz həyatımı itirəydim, amma Azərbaycan türklüyün kənarında qalmayaydı".

Rüşdü bəy əsərində Azərbaycan və Anadolu türklərinin bir-birilərinə olan münasibəti haqqında bunları yazıb: "Eyni soya mənsub bu iki millət arasındakı rabitə və münasibət axıdılan qanlarla bir qat da

Osmanlı ordusu və ya "Göydən enən mələklər"

Osmanlı sultanı Azərbaycan haqqında: "Ömrümün ən səid dəqiqələridir"

həsret yaratmışdır. Anadolu türklərinin Azərbaycanın istiqlal və istiqlal uğrunda çətin, qanlı döyüşləri və mübarizələri əminəm ki, nəsilən-nəsilə keçən unudulmaz dastanlara çevriləcəkdir".

Belə də oldu. Bolşevik Rusiyasının 27 aprel 1920-ci ildə Azərbaycan Cümhuriyyətini işğalı türk şəhidlərinin xatirələrinə həsr edilmiş türbəninin tikilməsinə mane olsa da, döyüş ərazilərinə səpələnmiş şəhid mə-

Aran bu hadisə ilə bağlı yazıb: "... Azərbaycan türkləri öz könüllərini o əziz və müqəddəs şəhidlərə abidə etmişdir. Hər il 15 sentyabrda onların əziz ruhları önündə xuşu ilə əyilməyi ən uca vəzifə sayarlar, onların gömüldükləri yerə gedərək bu sözlərlə xitab edirlər:

Siz ey gözəl yurdun qoynunda yatan Şühəda! Yolunuz sevgi izləri... Hərərətli eşşin zəhrini dadan Nəsil unutmayacaq əlbət sizləri!"

bağlı "Mart hadisəsi – 1918 və yaxud Nuri paşa ordusu tərəfindən Bakının zəbtı" adlı əsər qələmə alıb.

Təsədüfi deyil ki, Sovet Azərbaycanı dövründə Bakıda keçirilən Şerq Xalqları Qurultayına gələn Ənvər paşa müdhiş sevgi ilə qarşılanmış, küçədə insanlar ona toxunmaq, əllərini öpmək üçün axın etmişdilər. Mühacir azərbaycanlılar isə mühacirətdə çap etdikləri dərgi və qəzetlərdə 15 sentyabr hadisəsinə həmişə yer veriblər.

II Qarabağ savaşı və Türkiyə amili

27 sentyabr 2020-ci ildə başlayan II Qarabağ müharibəsi noyabr ayının 10-da elan edilən bəyannamə nəticəsində Azərbaycanın qələbəsi ilə bitdi. Ermənistanın 27 sentyabr, saat 06:00 radələrində həyata keçirdiyi hücumun qarşısını almaq məqsədilə bütün istiqamətlərdə cavab verən Azərbaycan ordusu bununla da Böyük Vətən Müharibəsini başlatmış oldu. Sonrakı dövrlərdə adının "Dəmir yumruq" olduğu bilinən əməliyyat nəticəsində Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərinin böyük qismi azad edildi, 10 dekabrda Bakıda hərbi parad keçirildi.

Müharibənin başladığı ilk gündən Türkiyə rəsmiləri Azərbaycanın yanında olduqlarına dair açıqlama verdilər. 27 sentyabr, 2020-ci il, saat 11:10-da Türkiyə prezidentinin müşaviri İbrahim Kalın Twitter hesabında Ermənistanı qınayan bəyanat yaydı: "Ermənistanın Azərbaycana hücumlarını kəskin şəkildə qınayırıq. Ermənistan hücumları edərək atəşkəsi pozmuş, sülh və sabitliyə qarşı olduğunu bir daha göstərmişdir. Beynəlxalq ictimaiyyət bu təhlükəli təxribatın dərhal dayandırılmasını tələb etməlidir. Türkiyə bu hücumlara qarşı Azərbaycanın yanındadır. Azərbaycan tək deyil. Türkiyənin tam dəstəyinə sahibdir".

(ardı gələn sayımızda)